

kakor tersu, korenje zodrezati, da prvo korenje ne raste več, temoč v zemlji drugo tirajo. Morajo pa se vlačence na tistem koncu, kjer imajo korenje (korenine), lepo ošpičiti, v jami v zemljo navtikati, en čevelj narazen; ako so dolge, tudi doli položiti, in ravno tako pognojiti z zemljo, gnojem ali vejenikom in nakoliti kakor ters;

d) ters saditi. — Stari ali mladi ters, ki mora kje izkopan biti, se mora inde po rečinah v goricah v jame tako globoko posaditi ali ležeč pogrobati in pognojiti kakor ovi ters; rad in lepo potem raste;

e) saditi sajenike iz rožjenice ali njive. S totimi se ravno tako ravna kakor z vlačencami; samo če imajo več rožja in dolgega, se mora rožje po jami doli polagati kakor stari ters, in tako ležeč pogrobati.

7. Goba se odpravi, če pri grobanji še enkrat globokeje jame skopaš, kakor po navadi; potem pa se najprej pol jame z rahlo zemljo zasiplje in na njo ters razloži. Gobe na tersu se pravijo tiste kraste, ktere se že na mladem, v mokri zemlji rastečem tersu prikažejo in tersu škodijo, da se že drugo leto posuši; temu se pravi: „goba kolje ters“. Če je pod tersom v jami rahla zemlja, voda v toto zemljo odide; in tersu ne more škodovati; tako bolj suh ostane, in goba se ne dela na njem tako lahko. Na to srednilo (pomoč) so ljudje prišli tako: Dva sina sta v goricah grobala, kjer je goba ters klala, pa sta pregloboke jame skopala. Oče pride zravno in najde pregloboke jame; veli jima, na pol jih zasuti in ters pogrobati. Nasledek tega je bil, da po tem tu goba tersa ni več klala, in gorica je popravljena bila.

8. Sterme gorice, kjer voda ters odkopava in zemljo odnaša, se znajo popraviti, ako se gostejši grabnički, malo nagnjeni, napravijo, da se na več krajih voda lovi, in ne more tako naglo iti in zemlje kopati in odnašati. Na koncu totih grabničkov pa morajo biti jame, da se mlaj ali pal tam lovi, in kadar so polne, se mora blato iztrebiti in na kup izmetati, da se te na sepe ali v gorice znosi. Take jame se morajo tudi zunaj goric delati, kjer voda gré, da se mlaj nalovi.

9. Neplodni in bodikasti ters se popravi, če se pocepi z rozgami boljšega in rodovitnega spola. Mora se ters globoko odkopati, v zemlji odžagati, in ravno tako vcepiti, kakor drevo, samo z eno rozgo, in čepek se mora rozgi bolj na strani pustiti, da na sredi rozga debel steržen ima. To se mora delati mesca sušca, kadar se drevje cepi. Ters se mora okopati, strebti, se dobre zemlje dati, kadar je cepljen, zatlačiti z zemljo in nakoliti, da ga potlej kopač ne premikuje več. (Kon. sl.)

Slovenske národne potrebe.

Spisal K. Žavčanin.

He, he! — bo rekel marsikter naših domorodcev — o tem se pa že dá kaj pisati! In zares! mi vsi preživo čutimo in spoznamo, koliko in kako silnih potreb v národnih zadevah imamo, ki vse učitelja čakajo. Do današnjega dné še toliko nismo dosegli, da bi bili národnost svojo uveljavili ali kakor Nemeč pravi „die nationalität zur geltung gebracht“. In to je zadosti malo! Lagueronierov in Aboutov nam manjka. Potem bi že šlo.

Moja navada nikdar ni bila še le po dolgih uvodih do reči same priti; zato tudi sedaj brez ovinkov naravnost do jedra sežem.

Pred vsem je nam Slovencom treba, da naši národnosti veljavnost zadobimo, to je, da se tudi mi Slovenci smemo za tisto mizo uvesti, pri kateri drugi narodi sedé, uživaje vse pravice, ktere svobodnemu človeku grejo. Da pa morajo dobro déti, vidimo iz tega, ker se uživavci teh pravic tako dobro čutijo. Da veljá národnost naša, je tedaj za nas Slovence silna potreba; ako to dosežemo, bo marsikaj družega tako rekoč

samo po sebi prišlo. Hočem vam tedaj, dragi rojaci moji, pot pokazati, po kateri bi se dala najberže in najglaglje naši národnosti ona veljavnost zadobiti, ktera ji gré po volji božji in cesarjevi, in kakoršno imajo že drugi narodi.

Najprvo je treba, da se zdrami v našem ljudstvu zavednost národnosti slovenske.

O čem pa obstoji zavednost národnosti? V kratkem bom odgovoril. Zavednost národnosti obstoji v tem, da se národ spozná za samostojen del (organ) v družtvu drugih narodov, ki so vsak za-se tudi samostojni deli ali organi, od katerih ima vsak svoje potrebne naloge, tedaj posebno delavnost, neodvisno od delavnosti drugih organov (narodov). Vsak tak del pa koristi vsem drugim in tako celoti — državní. Ako le eden teh organov mora drugemu služiti, kakor na pr. mi Slovenci, to je, ako mora namesto tistih opravkov, za ktere je ustvarjen, doprinašati druge, za ktere nima zmožnosti in tudi ne dolžnosti, ni bolán samo ta organ, ampak celo telo je bolno. Ljudstva, pri katerih je zavednost národnosti prebujena, so podobne čujočemu človeku, — on vé od sebe, da je. Narobe so ljudstva, pri katerih zavednost národnosti še ni prebujena, slična spavajočemu, kateri od sebe ne vé, da je. Lahko je enega spijočega zdriniti, da se zavé, al težko celo ljudstvo! Pri poedinih (posamesnih) moramo tedaj pričeti zavednost národnosti zbujevati, in sicer pri našem mlajšem zarodu. Stara terta se ne dá več zravnati, stara kost ne več gibčna narediti. Je pa enkrat ta zavednost izbujena, ne bo več zaspala; vtisne se neizbrisljivo v duh, kakor sv. otajstvo (sakrament) v dušo.

Vpraša se pa: koliko se je do danes v tem obziru storilo, ali z različnejimi besedami: kolika je dandanašnji zavednost národnosti pri nas Slovencih? — Priznati se mora, da se je, celó poslednje leta veliko, čuda veliko storilo v prebujenje našega ljudstva, ako primerimo sedanost s preteklostjo. To „čuda veliko“ se pa skerči v neznatno pičico, ako se primerno z drugimi narodi, postavimo, z Nemci, Francozi, Talijani, Madjari itd. Vsak, komur so naše razmere znane, lahko prevdari, koliko nam je še storiti treba.

Kar je krepki uterdbi národne zavednosti pri nas Slovencih zlo zlo zoperno, je to, da so naše moči slabe. Malo nas je, za samostojno národno življenje premalo! Podobni smo šibki mladiki, ktera, ako ji krepkega stopa ne prisadimo ter je na-nj ne privežemo, jo utegne podreti nevihta protivnega vremena. Krepak stop je že poleg nas vsajen; samo privezani smo le prerahlo na-nj. Ta stop je národ serbsko-horvatski. Vezila, ktere so nas dosedaj, žalibog, bolj razpenjale kakor sopenjale, je treba, da močno skujemo, da se moremo nasprotnikom našega omikanja na temelji národnih principij ko eno celo telo protistaviti. Nasproti bo pa to porodilo v nas zavednost naše moči.

Zraven tega bi morale zavednost národnosti jako pospešiti naše šole, visoke, srednje in ljudske, pa se vé da ne take, kakoršne so dandanašnji, ki tako rekoč morijo našo národnost. Dalje bi morali naši duhovni, pisatelji in časniki si za prvo nalogo postaviti prebujenje zavednosti samega sebe v našem narodu, in sploh vsak izobražen Slovenec, kateri s prostim narodom občuje. Brez izbujene národne zavednosti je pri nas omika na národni podlagi nemogoča. Se omikati, se izobraževati nam pa veleva naš poklic, nam zapoveduje Bog, nam ukazuje naš presvitli cesar! Zato rečemo na glas: da vsakter, kdor je protivnik naše omike na národski podlagi, tedaj posredno protivnik probujenja národne zavednosti, je tudi protivnik zdravega uma, je grešnik zoper Boga in naravo, je sovražnik našega cesarja in njegovih ukazov! Tako na debelo se mora dandanašnji govoriti, drugač ni hasni, drugač je škoda za vsako besedo, za papir, za čas in za vse skupaj! Naši protivniki, katerih morebiti v nobeni fari pri nas ne manjka, imajo prezarobljene ušesa, kakor da bi gladkeja beseda kaj ko-

ristila. Odkriti se morajo in pokazati, kakošni so od znotraj, da se jih človek varovati more. Dokler se pri nas Slovencih narodna zavednost ne obudi, ostanemo ljudstvo, kakor do zdaj, pa ne narod. Ostanemo v nevednosti, kaj in kdo da smo!

Celo ljudstvo se ne dá, kakor postavimo, en sam človek prebuditi; tū je treba let in let, treba je izreje. Kakor so morali Izraeljci celih štirideset let v puščini ostati, dokler ni pomerl v Egiptu rojeni pokvarjeni rod, ravno tako se mi vidi, bodemo tudi mi Slovenci na novi boljši zarod čakati morali, ker današnji dan se ne dá več preobrniti. Zatega del pa ne smemo mi, ki smo sedaj, kakor malo-pridni gospodar reči: zakaj bi mladike cepil, ker vidim, da sadja ne bom nikdar užival? Tak govor more le iz gerdih, sebičnih ust priti.

Da naši narodnosti veljavnost pridobimo, je nam dalje treba domorodstva, al še bolj bi mi dopadla beseda: domoljubnosti. Obsežka te besede mi morda ne bo treba razlagati, saj že sama po sebi zadosti jasno govori, da se mora dom ljubiti. Ako hočemo narodne naloge spolnovati, je domoljubnost tako neobhodna stvar, da brez nje nič ni, prav nič ne. V domoljubji ima vse, kar koli so narodi velikega in plemenitega doprinesli, svojo korenino, svoj zadnji uzrok. Domoljubje je za narod to, kar je, postavim, za uro vertilo — peró. Kakor je ura brez peresa le mrtva stvar in ni za nobeno rabo, ravno tako je tudi narod brez domoljubja le mrtvo telo, brez duše, brez življenja, ki namenu stvarnikovemu ne zadostuje. Poglejmo v zgodovino že davno preteklih časov, v zgodovino Gerkov in Rimljanov, in preiskujmo, kako so tako mogočni postali v izobraženosti in v vladni sili?

Ali kako drugač, kakor po svoji iskreni domoljubnosti? Pri njih je bil pregovor: „Dulce et decorum est pro patria mori“, ali po slovenski: „za domovino umreti je sladko in častito“. Vzemimo jih tudi mi v posnemo in izgled, naj tudi pri nas obvelja njih pregovor, naj bo tudi za nas domoljubnost najperva gradjanska in politiška krepost. „V mlačni vodi se še kaša ne skuha“ — pravi naš narod, in ima prav. Podkuriti je tedaj treba pod mlačne serca z živim in svetim ognjem domoljubnega duha, ki se tako rad utame, in enkrat unet, neugasljivo gori in tako milo ogreva. Še enkrat ponovim tedaj, da brez domoljubja ni nič, prav nič. Domoljubje je svetinja, brez ktere bi bilo zastonj le besedico o narodnih potrebah spregovoriti. Nasledki pravega domoljubja pridejo tako rekoč sami po sebi. Domoljubnost mora pa, ako hočemo, da bo plodna, biti vseskozpa, to je, navdani morajo biti ž njo enakomerno vsi stanovi od kmeta gori do gospode po celi slovenski zemlji od Soče tje do Sotle, kakor dolga je, široka in visoka. Ako le enega stanú, ako le ene slovenske pokrajine manjka v vencu domorodnem, je kita raztergana; — vsako zdravo telo mora biti celo, drugač nima od nobene strani, od kodar jo le pogledaš, zloznega obraza. Vse tedaj, kolikor nas je Slovincov Bog ustvaril in povsod, kjer se naš mili jezik glasi, je treba, al ne — zapoved je, in sicer zapoved Božja, da svojo domovino ljubimo. Spoznati se moramo za en narod, ki ima do vsega tistega pravice, do česar imajo pravice naši sosede Nemci, Italijani, Madjari in Horvatje. Naše sredotočje naj je v Ljubljani. Ljubljana je serce slovenskega naroda; v nji je naša narodna inteligencija; na njo moramo gledati, ona je za narod to, kar je severnica mornarju. Domoljubnost je pa v današnjih časih, zlasti pri nas Slovencih, težka stvar. Skušnje nas učé, da domorodcu niso poti s cveticami posipane, da ga ne čaka dosti veselja, — nak! muke, preganjanje, osumnjevanje in Bog vé kako nevarni in hudobni naklepi ga čakajo od vseh strani. Da domorodec ne bi v svojem sercu našel obilne nagrade svojega domoljubja, bi Bogue! bilo malo domorodcev. Kdor hoče tedaj v sedanjih časih domorodec biti, mora znati križ nositi, hvalo pa v blagočutji izpolnjene

dolžnosti in pa — unstran sveta iskati. Ali ni zadosti, da smo vsi in povsod domorodci samo po mislih in težnjah, — naše domorodstvo je treba pred vsem v djanji pokazati. V sv. evangelji stoji pisano, da tisti ne bo izveličan, ki samo na glas kriči: „Gospod, gospod!“ — treba je pred vsem dobrih del. Slovenski domorodec mora tedaj delati, in sicer posebno v dušni prid in napredek našemu narodu. Več ko bo uspeha imela njegova delavnost, več bo sadja, večje bodo njegove zasluge za narod, kateri si jih zapisuje z neizbrisljivimi zlatimi pismenkami v večno knjigo svoje zgodovine. Komur je tedaj slave mar — in nadjam se, da nemarnika ni med nami — naj se za domačo reč potegne; pri nas je še „dosti lovora“ za zaslužne glave.

Domorodec ostane, ako je mož prave korenine — in to mora biti vsaki izmed nas! — domorodec za vse svoje žive dni. Naj sapa vleče od te strani, naj bura piha od nasprotne plati, naj je domá ali na ptujem: vse eno, — on ostane zmiraj in povsod — slovenski domorodec, ki se le za en cilj in konec poganja, od kterege v nobenem slučaju ne odstopi. Doslednje naj bo domorodstvo vseh nas, kolikor se nas ponaša, da smo Slovenci. Naš zarod nas bo presrečne čislal, da nam je osoda tako mila bila, da živimo ob času, ki nam toliko lepih priložnost ponuja, se domoljube skazati. Ne dajmo tedaj zastonj ta čas preteči, drugač nam bo naš zarod po pravici rekel: Niso bili vredni svojih očetov! Posebno bi pa tebi, mladež slovenska, domoljubje v serce vdihnul, ker v tvoje mlade persi zakrila je Božja previdnost bodočnost — prid ali zlo — slovenskega naroda. Da bi mi bil dan nebeški dar govornjivosti, govoril bi ti nadušeno, kakor nadušeno govoril je nekđaj Cicero „pro domo sua“, da bi te ogrel, ako si morebiti še premlačna, da bi te poterdil, ako si v domorodstvu še nestalna! Domoljubna mladež je cvet svojega naroda; če pa cvetja ni, mislim, je zastonj sadú se nadjati.

Poleg mladeži je treba, da je posebno naše duhovstvo (svečenstvo) domorodno. Ono ima pri nas, ker je ljudstvo še pobožniše kakor drugod, med vsemi stanovi največjo moč do naroda, ki mu je večidel vés udan. Vsaki, kdor se le poveršno bavi s slovstvenimi našimi zadevami, mora priznati, da ima naše duhovstvo velike in neprecenljive zasluge za naše slovstvo; al vendar — ne zamerite mi te odkritoserčne opazke — bi še bilo kakor Nemeč pravi: „noch vieles zu wünschen übrig“. Jaz sam poznam dosti duhovnov naših, ki so terdi nemškutarji; pod to besedo razumem: ponemčenega Slovenca. Njih beseda s prižnice, ki bi imela biti čista, gladka in mila, kakor je prava slovensčina sploh, je herpava in neotesana in okorna, kakor so hribovske coklje. Raje poslušam stare naše župnike z njihovim empatičnim: „To življenje téh svetnikov“, kakor pa mlajše spačence, ki najsveteje stvari narodu v tako umazani obliki prednašajo. (Jaz govorim po lastnih skušnjah). In koliko hasne taka pridiga, vprašam, ki jo naš kmet le na pol razume, naj bo drugač še tako dobro izumljena in sostavljena? Odgovor, mislim, ni težak. — Vikša ko je stvar, ki se nam razklada, bolj izbranih, bolj slovesnih besed se mora razkladavec posluževati. Kaj je pa vikšega za nas na svetu, kakor je Božja beseda! Ona mora tedaj v skerbno izbranih, slovesnih besedah nam razlagana biti, drugač ne napravi v naših sercih nobenega vtisa. Naši duhovni bi morali tedaj, ako že ne iz domoljubja, saj zavolj uspešnega razkladanja Božje besede, se popolnoma naučiti čiste književne slovensčine. (Dal. sl.)

Potnikove misli in opazke hodé iz Maribora po ovinkih v Maribor.

(Konec).

Poglejmo šče malo v učilnico v graškem predmestji, da se po nasprotji reč jasnejše razvidi. Tisti den popoldne je tudi bil izpit v učilnici slovenske cerkve; vse inaci.

brez potrebe in uma! — povijajo; v sili je tudi vsaka dosti dolga in široka capa dobra. — Tudi na Francozkem in Angležkem je ta pomoč domača in že precej stara. Angležki zdravnik Juri Kellie je že pri oblegovanju terdnjave Willemstad 1793 dosti merzličnih vojakov brez vseh apotekarskih zdravil tako ozdravil, da jim je roke in noge prevezaval, in zdravnika Veitch in Wallich sta ga z velikim uspehom posnemala. Tudi današnje dni so nekteri zdravniki to pomoč zopet poskušali in jo priporočajo, na priliko, de Brauw, H. J. Broers 1858, van Swieten in prof. Chladny, ki je sam na sebi to pomoč skušal.

Naj se tedaj nobeden ne smeja takemu ozdravljanju! Saj zdravniki sami vemo, da včasih merzličnemu cela lekarna (apoteka) ne pomaga, in da bolniki potem skušajo vsake baže domačih zdravil.

Ker že od merzlice govorim, naj povem še eno pomoč zoper njo, ki je prvi zlo enaka, in katero sem v Veroni skušati vidil, kjer sem bolnikov vsake baže obilo imel, in med njimi tudi černo-marogastega sedmograškega cigana, ki ga je vsaki dan merzlica kaj hudo digljala in je reveža tako zdelala, da ni bil za nobeno rabo; tudi nobena jed mu ni dišala več, — še celó fajfe se mu ni ljubilo stribiti in žlindro povžiti, ki je sicer zdravemu največja slast bila; apotekarskih zdravil mu nisem mogel nobenih ponuditi; bal se jih je kot vrag križa. In ozdravel je naš cigan v 14 dnevih popolnoma brez vseh apotekarskih zdravil. Zdravil se je po cigansko, kakor se nek cigani po Sedmograškem, po Vlahii in po Ogorskem zdravijo. Ko ga je namreč začel mraz tresti, je šel na vert, se je po tleh na trebuh vlegel, njegov prijatelj tudi cigan, je pa prav pridno po njem gori pa doli, od nog do glave bos teptal, tako dolgo, da sta se oba, bolnik, še bolj pa zdravnik močno spotila. In tako je ljudoljubi gospod zdravnik svojega bolnega prijatla vsaki dan od enajstih do dvanajstih zdravil, dokler ga je res ozdravil. — Jez sem to zdravljenje kaj rad gledal. Kdor mi morebiti ne verjame, naj sam skusi in se dá dobro zmandrati; saj ga to ne bo nič koštalo; k večjemu mu zná tak gospod duhtar, če je pretežak, — kako rebro, nogo ali roko zlomiti!

Drugokrat kaj drugega ljube „Novice“. Z Bogom.
V Komendi. Dr. Janez Podliščekov.

Slovenske národne potrebe.

Spisal K. Žavčanin.

(Dalje.)

Ker je pa domorodstvo brez sloge le polovično, postavim v tretji red slovenskih narodnih potreb: sloga. Sloga je dvojna, in sicer sloga med nami doma, in sloga z vsemi drugimi slovanskimi plemeni. Sloga naj je med nami! bi rekel, kakor je rekel Stvarnik: „Bodi svitloba!“ Kakor je svitloba v gospodarstvu narave neobhodna, ravno tako tudi sloga za naše javno narodno življenje. Kakor svitloba vse še tako skrivne kote najde, naj tudi sloga nas vse prešine; naj nas v vseh še tako malih in neznatnih rečéh spoji v en organizem. Složni bodimo med sabo, kakor složne so naše gore in planine, ki se ne rivajo in spodkopujejo med seboj, ki ne zavidajo ena drugi na pr. lepe osolčne lege itd. Čeravno imena naše po krajih, kjer stanujemo, zginiti ne morejo in se imenujemo Krajnce, Štajarce, Korošce, Istrijance itd., smo vendar vsi Slovenci; to je naše najlepše ime, po katerem smo že v starodavnih časih po svetu sloveli. Pa ni zadosti, da smo le med sabo složni, treba je tudi, da smo složni z drugimi slovanskimi plemeni; saj smo vsi, kolikor nas je Slovanov, bratje po rodu. Kako gerdo je, če se, na priliko, več bratov ene hiše brez prestanka prepira in krega in kavsa. Kteri so nasledki takega gospodarstva? Ljubi mir in pokoj zgineta, namesto blagostanja pritepe se — siromaštvo, namesto obilja — stradanje, z eno besedo, vse nadloge, ki se s tem

vjemajo, pridejo zaporedoma. Nazadnje začne brat brata čez prag rivati, vse pride na kant in — v ptuje roke; in nesložni bratje — kaj se z njimi zgodi? Služiti morajo ptujim ljudem, ako hočejo živeti. Taka, kakoršna v posameznih družinah je tudi pri celih narodih.

O slovanski slogi in neslogi in njenih sledkov se je že toliko in tolikrat pisalo, da ni moč še kaj novega povedati, in vendar nas skušnija učí, da še zmiraj premalo za naše terde glave. Žalibog, da še brat brata psuje!

Četerta potreba, in sicer četerta po svoji tehtni važnosti je bližanje književne slovensčine književni horvato-serbsčini, kakor je že naš Kopitar imenoval književni jezik, kterege Horvati z latinskimi, Serbje s cirilskimi pismenkami pišejo. Kako težko je o ti potrebi govoriti, ki ima pri nas še toliko slepih nasprotnikov, le tisti prav čuti, kateri se tega loti. Na njega prihrumé kakor seršeni, kadar se na njih gnjezdo poterka, da ga s strupenimi svojimi želi pikajo. Gotovo tudi sledeča moja razprava ne bo zdrava ostala, ako si hoče drugač nasprotna stranka doslednja biti. Al korajža veljá! To za razvitek jugoslovanskega slovstva goreče vprašanje se mora enkrat končno rešiti. Pred vsem pa samo to edino prosim, naj pri taki debati saj osebno poštenje vsakega neoskrunjeno ostane! Le ne sirovo!

Da mi pa ne bude treba na dolgo i široko razlagati, koje pismenke i koje pravila naj zamenimo, hočem na pokus, kakor sam več pričel, o razpravi toga oddelka se poslužiti bližajuče se slovensčine; al — i to naj nobeden naših slovničarjev ne pozabi — tim zadržkom, da nikakor ne zahtevam, da bi moral taj pokus služiti našim pisateljem u posnemovavni izgled. Moje sile su preslabe, da bi hotel si kolovodstvo prisvojiti u našem književnem gibanju. Oblika za bližajuču se slovensčino, mislim, morala bi se stalno ustanoviti še le po zaslišanih raznih mnenjih. Da ima naša sedanja književna slovensčina take posebne svojstva, da se dá že po neznatnih premembah i Hrvatom i Srbom dobro umevna narediti, ne izgubivši po ti premembi i svoju umevnost za naš narod, i da je vsako sedanje napredovanje slovensčine u jezikoslovnem obziru više ali manje približavanje hrvato-serbsčini; — to nas izkustva učé. To edino mislim bi zadostno bilo, daljno komentiranje toga predmeta opustiti! Pa — bo morda kdo uže komaj čakal, da mi kdo oporeče, — slovensčina izgubila bude po takem ravnanju svoju čistost, svoje prednosti, kojih ima toliko pred drugimi slovanskimi narečji, i pred vsem pa svoj osobito slovenski značaj. Kaj takoga i enakoga mi more le človek ovreći, ki se drži staroga kopita huje kakor klop kože. Svoje čistosti, ko slovansko narečje, slovensčina na potu takoga bližanja gotovo ne bude izgubila, marveč povikšala; saj se ne bude napojila ptujega življa, ampak slovanskoga, tudi svojih prednost se ji treba ni odkrižati se, marveč bude ravno skoz nje zadobila oni upliv u obogatenje hrvatsko-serbsčine, ki bude za obedve strani roden i narobe. Tudi svojega osobitoga značaja slovanskoga ne bude izgubila, kakor hitro se bude tudi prosti narod prej ali pozneje poprijel u govoru teh malih prememb; samo škole na kmetih treba po tem stroju preurediti. Pri nas gré pač vse tako terdo. Koliko krega, ravsa i kavsa bilo je treba, pred ko smo od „iga“ na „ega“, od „am“ na „om“ od „sim“ na „sem“, od „jest“ na „jaz“, od „ino“ na „in“ itd. prisopihali. Sam sveti duh naj nas prosveti, da pri vožnji čez klance od „ega“ na „oga“, od „sem“ na „sám“, od „jaz“ na „ja“, od „in“ na „i“ i še več drugih malenkost nam ne bude treba toliko priprege, toliko dragocenoga časa in toliko sil potratiti! Teh dolgočasno počasnih procesov pa ni nobeden drugi kriv, kakor naši „sonderinteresleri“, ki se pa zastonj upiraju. Od leta do leta omahuje bolj i bolj njih moć. Kakor trdo se tudi drže svojega slovstvenoga kormila, se vendar ne moreju več odtegnuti uplivu nove škole, ako je dozvoljeno, približavce i njih težnje skup tako ime-

novati. Kdor je marljivo pazil na napredovanje našega književnoga jezika, — uzemimo samo zadnjih deset let — mora priznati, da se je več oblik i celo več čisto hrvatsko-srbkih izrazov, za ktere i mi svoje osobite imamo, u našem slovstvu uže tako udomačilo, da jih celo protivniki približanja brez pomislika rabiju. Nova škola je tedaj, akoravno še nejak, ipak u mnogih stvareh protivnike uže u vlak uzela. Približanjem slovenščine hrvaško-srbščini pospešivali budemo i dostignutje občega slovanskoga književnika. Bezumno bi pa bilo roke križem djati i bezskrbno čakati na obče slovanski književnik, da pride iz meseca doli ali od kod drugod! — Veliki narodi imaju veliko slovstvo, to je stara resnica, ki do sada, kolikor nam je zgodovina človečkoga roda znana, nasprotja nima, da bi naime mali narodi veliko slovstvo imeli. Mi Slovenci smo majhen narod, to je tudi resnica, i zato je tudi naše slovstvo malo, i bude malo ostalo, dok bude u sadanjem ozkem kolovozu napredovalo. Da pa bude mnogo večje, je treba, da se naš književni jezik hrvatsko-srbskomu bliža i sicer sistematično bliže i bliže — se vé da sprva le malo po malo, dok se pot ne ogladi. Nobeden pa naj ne pozabi, da vsaki začetek je težak.

Stari pregovor je, da vsaka slika ima svoju priliku. Tako smo mi Slovenci s svojimi dandanašnjimi slovstvenimi zadevami slični malomu gospodaru. Veliki gospodar — ta naj bude prilika unomu — ima zmirom i vsega zadostu. mu ravno morebiti eno ali drugo leto ta ali uni pridelek. Da ne obrodi, ima pa u čem drugem nadomestek. Tega vse spoštuje, vse ga hvale i časti, dasiravno morebiti velikokrat marsikteru stvar celo napak ali na glavu postavi. Mali gospodar — mislimo si ga suseda velikomu — je sicer umen, previden, delaven od zere do mraka; tudi njega svet spoštuje, al zraven tudi — pomiluje, ker si v kljub svojega celoga truda vendar na noge ne pomaga. Njegovo malo zemljišče, da je še tako dobro obdelano, ne more toliko priroditi, kolikor potrebuje vsako leto za preživitek. Vseh vrst poljskih semen naseje i ne peduja zemlje praznega ne pustí, al kakovi su nasledki? Ena rastlina drugu senči, ena drugu duši, ena drugi sok spodserkava i nazadnje začinjaju vse bledeti, tako da v času zoritve nobena zdravoga sadu ne prirodi. Akoravno ta mali gospodar se ponaša, da je umen, da po najboljih skušnjah i gospodarstvenih knjigah ravna, vendar s časom sprevidi i spozná, da gospodarstvo le nazaj gré i ne naprej. Spremišljavati začne sém ter tje, na kaki način bi moč bilo sebe i posestvo rešiti, da u ptuje roke ne zapade. Kaj iztuhta? Tole: K susedu gré, ter se ž njim pogovori i pogodi, da obadva vsak svoje gospodarenje zedinita u eno i konec leta vsak svoj primeren del prirodnokv vzameta, s kterimi se obadva pošteno prizivita, poedinci bi pa obadva stradala bila. Ergo!

Kdor še sadaj ne uvidi velike koristi i silne potrebe približanja slovenščine hr. srbščini, je bolj slep kakor tisti, ki ima ježevu kožu prek oči. Slovenski pisatelji, ki sada vidiju, da pri slovenskem knjigopisanju ni za živeti, ni za umreti, i le preradi svoje pero ptujstvu zaudinjaju, budu se domače reči poprijeli i ne prisiljeni renegati biti. I koliko je takih! Od ktere koli strani se ta reč razmišljava, povsod se le potreba i korist vidi. To približavanje našega književskega jezika moramo pa skoro udelotvoriti. Ovidi pravi:

„— eunt anni more fluentis aquae.

Nec, quae praeteriit, cursu revocabitur unda:

Nec, quae praeteriit, hora redire potest.

Uterdum est aetate cito pede labitur aetas:

Nec bona tam sequitur, quam prima fuit“.

Čas nas ne sme prehiteti! Pred vsem je pa treba, da znaju saj naši pisatelji temeljito hr. srbsko narečje. Večina mislim, da ga uže zná. O cirilskom pravopisu namesto latinskoga čem molčati; ta gré najprvo Hrvatom u skrb. Kolikor sam ja zmožen stvari motriti, se mi dozdeva, da

hrvatski pisatelji zmiraj bolj spoznavaju važnost cirilice i da čas morebiti ni več daleko, da se ga budu resno poprijeli. Mi Slovenci potem ne smemo i nemoremo zaostati.

Rad bi se še dalje pri tem predmetu mudil, pa mislim, da bude še dosta prilike zato. Tedaj dalje k drugim našim potrebam i nazaj k navadni slovenščini. (Dal. sl.)

Jezikoslovne reči.

O notranjskih opetovavnih glagolih.

Kdor je po Notranjskem, posebno po Pivki ali po bištriški dolini potoval, je slišal neke čudne glagole, kterih precej morebiti še razumel ni. To so opetovavni glagoli s končnico „evati“. Če pa to reč malo bolj natanko premislimo, bomo berž vidili in se prepričali, da ti glagoli niso kaka slovniška nepravilnost, temuč da se popolnoma s šesto formo ujemajo in da so 6. razred glagola s končnico „evati“, „evam“ namesti „ovati“, „ujem“ ali „avati“, „avam“. Tako pravi Bistričan vedno „vojskevatí“ — „evam“ in „vojskujem“ in „zdhavati“, „zdhavam“. — Ti glagoli so ravno tako frekventativni, kakor pravilni glagoli 6. reda. Na pr. „kadar se vojšak vojskeva, mora na golih tleh leževati“. Prihajajo pa tudi, kakor navadni, iz 5. forme, ako se ati-am v evati-evam spreminja, na pr. „bahati, bahevati; prašati, praševati; igrati, igrevati; pisati, pisevati. Paziti se pa mora pri sprezanji ali premenu v opetovavne na sledeče:

1. Le sastavlja se predlogi se morejo pri navadnem prestavljanji iz 5. v 6. red glagoli v frekventativne spreminjati, na pr. pisati — pišem, dopisovati — dopisujem, priterkovati, priterkujem itd. Notranjec pa tudi ne sastavljene glagole v opetovavne spreza, tako bo vsak rekel: „piseva brat iz mesta prijatlu. Mati skozi okno gledava, ko sina iz šole pričakeva (ali čakeva)“. Tako tudi pravi Notranjec: „Sestra bereva v gojzdu jagode“; Gorevec pa bi le „nabira“ ali „nabiruje“ rekel.

2. Tudi taki glagoli, kteri niso po drugih krajih Slovenskega nikdar opetovavni, se tukaj s končnico „evati“ za opetovavne rabiju. Glagol skubsti — skubem, berem — brati (legere), mleti — meljem, dišati — dišim itd. se na Notranjskem pogostoma opetavati sliši: „skubevati, berevati, meljevati; jedevati (zu essen pflegen), pivati in spevati celó sem večkrat že slišal.

3. Teško je določiti, kdaj se ima g v ž, s v š, ck v č, sk v š ali šč spreminjati, ker včasih se spreminja, včasih pa po nobeni ceni ne, včasih se pa rabi oboje, na pr. „Lagati — lageva; stergati — stergeva“ in pri družih ostajajo tihnice g, c, s. — „Brisati“ ima „briševati“ „kositi“ — „koševati“. — „Klicati“ se po navadi le „klicevati“ sliši. Vendar smemo reči, da ostajajo v korenini tihnice večidel nespremenjene.

Povedal sem ti, dragi bravec, kolikor v ti reči vem, ker tudi v tem se lahko vidi bogastvo in gibčnost našega milega jezika. Naj nam še kdo drugi o tem kaj naznani; zvedeni možje naj pa sodijo, ako je prav, da se to v pismeni jezik vpelja ali ne. J. Bile.

Kratkočasno berilo.

Dve kleti ali konobi.

(Dalje.)

V tem, ko se je to godilo v kletih, se pripelje oprasena kmečka kočija po gerdi poti proti tergu in se oberne k sovražnima sosedoma. Matelić skoči na vrat na nos iz hiše, ker je mislil, da se nihče drug ne pelja, kakor ženin že davnej pričakovani; al zmotil se je. Kočija je ostala pri njegovem sosedu Ovčariću: bila je Bačvarica in njena hči, ktere ste se po obljudi pripeljale vidit Osipa.

Ovčarić se ni nadjal teh gostov, in ji je nekako pre-

skedenj! Takemu početju bi se le bedak smejal, pameten bi pa z glavo majal in kozolčevavce miloval.

Da mokro leto, kakoršno je letošnje bilo, o žetvi veliko škodo dela, zoper katero bi bili kozolci dobra pomoč, je gola resnica, ktere ni treba še le dokazovati; pa take leta so na Pivki, sodim, zelo zelo bele vrane.

Iz vsega tega sklenem, da morajo Pivčanje tako dolgo brez kozolcov biti, dokler bojo njih kmetije v sedanjem stanu. Kadar bojo pa polja porazmenjali in za hišami prostorne verte imeli (Bog vé, kdaj bo tako!), si bo lahko ta in uni poslopje razširil, ali prekelj po stebrih nabil; pa kdor tega poslednjega storil ne bo, da bo le sicer umno kmetoval, mu saj jez ne bom soldaških palic namirjal.

(Dalje sledi.)

O učiteljskem časniku.

Kar so „Novice“ dvakrat in tudi unidan „Glasnik“ spregovorili o osnovi novega slovenskega šolskega časnika, naj bi pač ne ostalo le pri praznih besedah, ampak besede naj bi postale resnica berž ko je mogoče. Da se večidel vés up prihodnjih boljših časov opira na dobro uravnane ljudske šole, tega tukaj ne bom ponavljal, — je bilo že dovoljkrat dokazano in je toraj brez vsega daljnega pripovedovanja jasno kot svitli dan. In akoravno stara, je pa vendar še vedno veljavna resnica, da kdor se sam ni učil, bo tudi drugim malo povedati vedil. Ako učniki hočejo toraj svojega častitega imena in svetega poklica vredni biti, jim je treba toliko urniši koračiti v omiki naprej, kolikor večji so upi, ki se edino le na šole opirajo, — da! učniki morajo biti v omiki toliko spredaj, da terjatvam sedanjega časa tako rekoč s pomagljivo roko že nasprot pridejo. Učiti se jim je toraj treba, mnogo mnogo učiti. Dobro vredjeni šolski časnik naj bi jim bil učnik, zlasti o vednostih, ktere vsakdanja pratika rodi. In tacih dandanašnji gotovo ni malo. Da bi dobrega učiteljskega časnika ne potrebovali, tega ne bo nihče terdil, kdor ima zdrave možgane v glavi. Al ena je prevdariti: Kaj misli večina slovenskih učnikov o tem, taistih namreč, katerim bi bil nov list to, kar je ribi voda. Kaj?! — bi utegnil tú marsikdo debelo gledati. Le počasi! Imeli smo časnik, po katerem marljivi učnik, ki se je bil svojega poklica zvest in si je liste enako skerbni bčelici v knjigo zvezati dal, še zdaj skerbno sega; več let nam je donášal razne poduke o šolstvu, lepe povesti, mične pesmice itd. Ktera nezgoda je zadala temu listu smertni udarec? Jez nočem tega praviti; zarudele lica večina slovenskih učnikov naj dajo odgovor na to! Pa — mi bo kdo ugovarjal — zdaj bi bilo vse drugač; takrat je bilo manj šol in učnikov itd. itd. Dobro! — pa prestopimo se v novejši čas, v nedavne dni. Marljivi gosp. Praprotnik je iskal za izdavanje napevov k svojim pesmam sto naročnikov. Kaj mislite, čemu ležijo od našega slavnega gosp. Rihar-ja pregledani in poterjeni napevi kakor zakopan zaklad lenega hlapca v tamnem predalu? Ako bi bili marljivemu skladatelju segli učniki z obilnimi naročili pod pazdih, davno bi se bile že glasile mične pesme v čast Najvišjega po slovenskih cerkvah. Da, slovenski učniki, vse druge strune bomo mogli napeti; če ne, prišel bo čas, ko se nam bo tesno godilo. Da bi nas za ohranjenje lastnega časnička premalo bilo, kakor se tú in tam kaki glas vzdigne, tega ne moremo verjeti *); — meje našega jezika so predeleč raztegnjene. Da

*) Zakaj ne? Saj so skušnje, kakor ste ravno sami rekli, žalibog! to že učile. Pa tudi drugod samostojni šolski časniki težko izhajajo; število bravcov je premajhno. Poslednji list „Glasnika“ priporoča „Novicam“, naj bi tudi nadomestovale šolski časnik. Rade, ako bi jim prostora ne manjkalo, bi obširniše pisale o šolskih zadevah. Al več, kakor dozdam, ne morejo. Kaj, ko bi pridni „Glasnik“ vzel to reč pod svoje krilo? Po naših mislih bi to najbolje bilo. S tem pa se ne zoperstavljamo samostojnemu listu nikakor. Poskusite! Vred.

bi pisatelj v manjkalo, bi bilo pač slabo spričalo o omiki slovenskih učnikov. Tudi zastran naročilnega dnarja naj nihče ugovora ne zblekne. Plača učnikov je v novejši dobi povsod tako določena, da za kakošne bukve še zmiraj kak krajcar ostane. Zakaj pa smo tudi poslani po farah? Da živimo sebi? O ne! Kaj pa bomo za Božjo voljo tudi počeli, če ne bomo zmiraj kaj novega zlasti slovenskega brali? Saj brati se pravi po besedah nekega slovečega pedagoga „pobirati“, in sam Izveličar pravi, da kdor ne pobira, raztresa. — Ljubljana! pokaži se nam zopet vnovič bela! Imaš može, katerim ni težava osnovati potrebnega in od vseh pravih učnikov željenega časnika; Vi pa, učniki, ne odrecite pripomoči, kajti največji dobiček bo Vaš. Bog! Rodoljub Podratitovski.

Slovenske národne potrebe.

Spisal K. Žavčanin.

(Dalje in konec.)

Silna narodna potreba je tudi ta, da se uresničijo enkrat prava, ki gredo slovenskemu narodu kakor vsem drugim na svetu, namreč vpeljanje našega jezika:

1. V šole sploh. Res, da so ljudske šole sedaj dosti boljše kakor so tačas bile, ko sem jaz začel šolske klopi likati in ko so nam „herr lehrer“ vse nemški koj s početka že razlagali; mi jih nismo razumeli, to vem, stene, mislim, pa še mauj! Namesto da bi nas bili naučili sto in sto potrebnih reči, ki jih domači človek potrebuje, ako iz ljudskih šol prestopi v djansko življenje, in katerih se pozneje naučiti nobene prilike več nima, so le Nemce hteli iz nas narediti in z nami vés naš narod. Kaj to je namen ljudskih šol, da se narod izródi? Nikdar ne! Star pregovor pravi: izrod je najhuje povsod. Škoda za zlati čas, ki se tako zgublja, ker se na nobeno stran nič ne doseže. O tem, kakošne naj bojo ljudske šole, pa so pisale „Novice“ že toliko, da ne bodo o tem dalje govorile, kakor tudi o gimnazijalnih šolah ne, nadjaje se, da bojo naši deželni zbori spoznali si za sveto nalogo, s krepko besedo potegniti se za to, kar je poterla narodova, pa tudi njegova pravica.

2. Naj se vpelje slovenščina v urede, (kancelije), ki imajo z ljudstvom opraviti. Pervi dan, rečem, bo zginila tista nezaupljivost, ki je našim kmetom pri občenji z nemškimi uredniki značajna. Kako važen je na pr. narodni jezik za sodnije, to zamore le pravoslovec zapopasti. Čisto proti pravoslovju je, da se zapisniki (protokoli) ne pišejo v tistem jeziku, v katerem se izprašuje, ker dostikrat ena sama beseda napčno prestavljena in v zapisnik zapisana, dela velike zmotnjave in more narediti tudi krivo sodbo.

3. Naj se naš narodni jezik upelje v cerkev, kjer še ni vpeljan. Imamo na mejah slovenskih žup (far) in tudi po mestih, ki so deloma slovenske, deloma pa nemške ali talijanske, v katerih se pa brez obzira na slovenske ovčice ali samo v nemškem ali talijanskem jeziku podučava, propoveduje in Bog moli!!! Napravil sem tri izkliknice, ker je to v nebo vpijoč greh storjen ne toliko na škodu slovenski narodnosti, ampak na škodu naše slovenske čudorednosti.

Z vpeljanjem slovenščine v šole, pisarnice in cerkev se bo vpeljala posredno tudi v naše društveno življenje.

Te potrebe, ki sem jih do sedaj naštel in kolikor mogoče pretresel, namreč probudenje narodne zavednosti, vterjenje domorodstva, uspeh sloge, bližanje našega književnega jezika hrv. serbskemu književniku, in vpeljanje slovenščine v javno in privatno življenje so za nas najvažnije in najsilnejše, — so potrebe perve verste. Na nje se opira naše narodno blagostanje! — Potrebe pa, ki jih bom še dalje omenil, so potrebe druge verste, zato mi morda nobeden ne bo zameril, ako jih ne bom preširoko razgrinjal, akoravno bi tudi vredne bile obširnega pretresa.